

tog den sydlige Del af *Ny Guinea* i Besiddelse. Dette skulde tjene som Modvægt imod, at Tydskerne havde sat sig fast i den nordøstlige Del, „Kejser Vilhelms Land“ og ligeledes tilegnede sig de nærliggende Øer (Ny Britanien, Ny Irland, Ny Hannover og Admiralitetsøerne). Fremdeles har Frankrig 1880 lagt *Tahiti* og de andre *Selskabsøer* ind under sin umiddelbare Styrelse, medens de tidligere kun stod i et løsere Forhold.

Ligesom Besættelsen af *Ny Guinea* var et Modtræk mod Tydskland, gjorde England 1885 et andet Modtræk mod Frankrig ved at tilknytte *Birma*, næsten lige efter at dets Hersker havde sluttet en hemmelig Aftale med Frankrig. Dettets Planer have jo i en længere Aarrække været rettede paa at grundlægge et stort Herredømme i Bagindien, for saaledes at vinde Oprejsning for, at dets Planer i forrige Hundredaar med Hensyn til Forindien kun fik en sørgelig Udgang. 1862—67 satte Fransk-mændene sig fast i *Nedre Cochinchina* og udtrakke derfra senere deres Beskyttelse eller rettere Tilsynsret over *Kambodsja*; men 1883—84 have de gaaet langt videre og efter en haardnakket Krig tillige indtaget hele *Tongking* (Grænselandet imod Kina), samt lagt *Kambodsja* ind under umiddelbar Styrelse og nødt *Annams* Hersker til at erkjende Frankrigs Overhøjhed. Derefter er Siam det eneste uafhængige Rige i Bagindien.

Medens England ved Birmas Indtagelse udvidede sit indiske Rige østerpaa, viste det overfor Indiens vestlige Nabo en lignende Hensynsfuldhed som i Sydafrika: det gav nemlig 1880 *Afghanistan* den afstaaede Landstrækning tilbage og opgav saaledes „den videnskabelige Grænse“, som Jarl Beaconsfield Aaret før havde skaffet det, — selvfølgelig i Haab om derved at knytte Afghanistans Hersker og Folk nøjere til sig. Dette vil rimeligvis ogsaa ske, om ikke af Kjærlighed til England, saa af Frygt for Rusland, der stadig rykker det nærmere ind paa Livet. 1881 indtog General Skobelev *Tekke Turkmanernes* Hovedsæde Gök-Tepe; 1884 underkastede

Merv sig frivillig, og allerede næste Aar kom der Sammenstød mellem Russere og Afghanere om, hvor Grænsen skal drages — en Strid, som ikke er endelig afgjort, men som alt har givet Russerne en pæn Afrunding af deres Land. For at styrke deres Herredømme i Mellemasien have Russerne 1880—86 med forbavsende Hurtighed bygget en Jernbane fra Mikaelsbugten paa Østsiden af det kaspiske Hav, omtrent lige over for Baku, over Kisil Arvat til Askabad imod Syd og derfra med en Bøjning imod Nord til Tsjardsjuj ved Amu Darja, hvorfra den skal føres videre til Bukara og Samkand. Fra nu af er Khivas og Bukaras Uafhængighed kun et tomt Navn. Samtidig meddeles en Efterretning fra Kavkasien, som viser, hvor fæstnet Ruslands Herredømme nu er her: ifjor er indført almindelig Værnepligt, dog saaledes, at Muhammedanerne have Ret til at frikjøbe sig mod en Værneskat, medens de ellers have fuld Frihed til at tjene i Hæren, som tæller ikke faa muhammedanske Officerer.

I Sammenligning med disse vigtige Landvindinger maa de Ændringer, som have fundet Sted i Amerika, helt træde i Skygge, nemlig *Argentinas* Udvidelse sønderpaa 1881 lige til Magellans Strædet over det østlige Patagonien, og *Chiles* samtidige Tilknytning af det vestlige Patagonien, der nu altsaa kun er et geografisk Begreb. Næste Aar undertvang det Araukanerne, og 1883—84 afstodes den bolivianske Provins Atacama og den peruanske Tarapaca, med Arica og Taena, som Chile forinden havde indtaget i aaben Krig. Disse ere de første Ændringer i den Landfordeling, som fandt Sted ved de nyspanske Fristaters Dannelse. Da Chile og Argentina ere de to mest udviklede og mest fæstnede af disse Stater og tilmed de eneste, som modtage en Tilstrømning af Nybyggere fra Evropa, især fra Italien og Spanien, er deres Udvidelse dog ingenlunde uden Betydning. Øen *Barthelemys* Overdragelse fra Sverige til Frankrig 1878 nævnes kun for en Ordens Skyld.

Et nyt historisk Kaart over Hertugdømmernes Vestkyst.

Af P. Lauridsen.

Generalmajor, Dr. phil. F. Geertz, der i næsten to Menneskealdre har syslet med Hertugdømmernes Kartografi, udgiver for Tiden et historisk Kaart over Holstens og Slesvigs Vestkyst fra Aar 1648. Det første, smukt udstyrede Blad: „Historische Karte von Dithmarschen, Eiderstedt, Helgoland etc. Berlin 1856“, naar fra Glückstadt til noget Nord for Husum og giver et

Billede af Landets daværende politiske Udstykning, dets Grænser mod Havet, dets Inddigning, dets almindelige Topografi, Vaddernes og Havstrømmenes Form foruden meget mere. Desuden har Forfatteren indtegnet den nuværende Kystlinje (for 1878), hvorved man med ét Blik kan overse, hvad Landet i de forløbne 230 Aar har tabt til eller vundet fra Havet, og dette anskuelig-

gjøres end yderligere ved et indskudt Kaart: „Veränderungen der Nordseeküste in dem Zeitraum von 230 Jahren.“ I Hovedsagen maa det Geerz'ske Arbejde nærmest betragtes som en Revision af Joh. Mejers Fremstilling af de samme Egne i Midten af det 17. Aarhundrede, og det er meget interessant at sammenligne det med de to Kaart over Slesvigs Vestkyst, som Mejer udgav i Husum 1644, og som netop spænde over det samme Terræn*).

Men Hr. Geerz gaar endnu meget videre. Paa sit Kaart indfører han ogsaa de Byer og Kirker, der ere forgaaede ved Vandflod op til Aar 1362, ja, for enkelte Steders Vedkommende endog til Aar 1210, og han kommer derved ind paa en omfattende Kritik af Mejers historiske Kaart over Dithmarsken og det gamle Nordfrisland. En saadan kritisk Revision foretaget med stort Lokalkjendskab, med overlegen historisk Viden og sjældne tekniske Fortrin vilde selvfølgelig være af den største Interesse, og det kan vel heller ikke betvivles, at Hr. Geerz har mange Betingelser for at kunne udføre et saadant Arbejde bedre end sine Forgængere, Jensen og Schmidt, men paa den anden Side maa det rigtignok tilføjes, at selve Emnet kun lidet egner sig for blot og bar kartografisk Behandling. Uden anden Begrundelse end Forfatterens Autoritet, uden Angivelse af de historiske Kilder og de kritiske Overvejelser, der have ledet ham, altsaa uden en medfølgende Memoire, taber Kaartet altfor meget i Interesse og Brugbarhed. En saadan Memoire ledsager ikke den foreliggende Del af Arbejdet og er heller ikke stillet i Udsigt; men paa hans Kaart findes hele Skarer af Angivelser, der maa vække den mest levende Tvivl. Hvor paa — f. Ex. — støtter Hr. Geerz sin hypothetiske Grænselinje for Helgolands Underland Aar 1300? Hvorfor er Danskermanns Klippe givet med Landsignatur? Med hvad Ret henvises Mejers Süderstrand til det gamle Lundenberg Herred, og hvor i Peter Sax' Skrifter findes Hjemmel for den Antagelse, at Mejer har tegnet Süderstrand efter Sax' Angivelse, da denne slet ikke har Landet paa sit gamle Kaart over Nordfrisland, og da det kan bevises, at Mejer har hentet de topografiske Enkeltheder fra gamle Kirkefortegnelser, der være ukjendte for Peter Sax, da denne skrev, og endnu ere det for Hr. Geerz?

Det skal villig indrømmes, at Hr. Geerz' Arbejde hviler paa meget omhyggelige Studier og paa lokale Efterretninger, der altid ville beholde deres Værdi. Efter en Meddelelse, der har staaet at læse i forskellige Aviser, skal det være lykkedes ham at fastsætte det astronomiske Sted for 121 undergaaede Kirker og 177 Landsbyer, og han paaviser mærkelige Fejl og Ufuldkommenheder i Mejers historiske Kaart, selv fra Mejers nærmeste Hjem-

stavn omkring Husum; men til syvende og sidst danner Mejers Kaart dog hans eneste virkelige Grundlag, og det turde være ret sandsynligt, at Hr. Geerz kommer til at dele flere af dennes Svagheder og Ufuldkommenheder, end en Nutids-Forfatter egentlig kan skjønne om. En Kartograf, der hverken kjender Peter Sax' haandskrevne Kaartsamling eller Mejers „Renowirte Landesbeschreibung“ og hans talrige Manuskriptkaart over Dele af Slesvigs Vestkyst lige saa lidt som en Række andre haandtegnede Kaart fra Tiden mellem 1620—50 over Ejderen, Nordfrisland, Nordstrand osv. af Behrens, Rollwagen, Witmag o. fl.*) — synes at mangle nogle af de vigtigste Kilder til en sagkyndig Revision af de Mejerske Kaart. Jeg maa her indskrænke mig til at nævne et Exempel. Hos Langebek (S. R. D. 6. B.) findes en Fortegnelse over det slesvigske Domkapitels Ejendomme og deri meddeles, at det 7. Præbende havde en Gaard i *Ivelek* Sogn. I Ulrich Petersens Samlinger i Gehejmearkivet findes en lignende Fortegnelse, der er affattet mellem 1440—60 af „procuratur capituli“, og deri hedder det: „7. Prebenda domini Meynardi militis habet curiam in parochia *yuelek* cum LXX deymeth in pratis et agris et plus . . . Sed prout nunc, redditus sunt submersæ“. — Endvidere forekommer Navnet *Ivelek* paa Mejers haandtegnede Atlas over Lundenberg Herred 1642. Ordet staaer dér som Stednavn noget Vesten for det daværende Padelek; men ved disse tre indbyrdes fuldstændig uafhængige Vidnesbyrd turde det vel være godtgjort, at Sognet og Kirken har været til indenfor det Tidsrum, Hr. Geerz behandler, og at det har ligget i Lundenberg Herred. Paa hans Kaart søger man det dog forgjæves.

Det mindst heldige paa Hr. Geerz' Kaart er dog Vadderne og de Havstrømme, der skære sig ind i dem. Denne Del af Kaartet er ikke andet end en ukritisk Gjentakelse af Mejer; men naar man véd, at denne i nogle faa Maaneder i Aarene 1643 og 44 foretog de Undersøgelser, hvorpaa hans Wattkaart fra Glückstadt til Ribe ere baserede, at Vadderne paa hans trykte Kaart 1644 allerede have nøjagtig den samme Form som paa de senere Kaart hos Dankwerth, saa behøver man end ikke at sammenligne dem med samtidige Søkort**) for at faa en Mening om deres Værd, og det er mindre forstaaeligt, at nogen i vor Tid kan lægge dem til Grund for et strengt videnskabeligt Arbejde.

*) N. Kgl. S. Fol. 875. C. — Gl. Kgl. S. Fol. 1026. Forskjellige Kaart, der have tilhørt Kielmann til Kielmannseg. — *Littus Occidvum Ducatus Sleswigensis cum Adiacentibus Insulis Saxoni Grammatico Frisia Minor Dictum* — — delineatum à Johanno Witto-Makio. An. 1640. Et meget stort og smukt udført Kaart med Silkefyndser, skjænket Kong Chr. 4. af Tegneren, der maaske var Embedsmand i Bredsted.

**) Sammenlign f. Ex. Mejers og Geerz' Fremstilling af Ejderens Grunde med et kunstnerisk udført hollandsk Søkort, der maa være tegnet 1622 eller 23 og giver et Billede af Sejløbene fra Frederikstad til Helgoland: „Afbelding Aller Coersen Diepten opt legeste Water, ock Sanden bet tho de Nieuw angefangne Stadt an der Eyder.“ Vi have to Exemplarer af dette smukke Manuskriptkaart; det ene har tilhørt Kielmann.

*) *Delinatio Præfecturæ Husanæ, Insulæ Nortstrandiaë, Peninsulæ Eiderostadiæ etc.* Authore: Johanne Meiero. Math. Husanæ Cimb. 1644. — *Delinatio tractus Maritimi Occidentalis Ducatus Sleswicensis ab Insulæ Nordstrandia ad Insulam Mando (1644).* Begge disse kobberstukne Kaart have ingensinde tidligere været omtalte. Gl. Kgl. S. Fol. 1026.